

Forsker Wenche Blomberg
Institutt for kriminologi og rettssosiologi
Universitetet i Oslo

Oslo, 14. mars 2005

Oslo kommune
Plan- og bygningsetaten
Avdeling for områdeutvikling

Brugata 1-11 mfl. - Planforslag til offentlig ettersyn : Reguleringsplan :

Saknr. 200309691/Dok. nr. 21

KOMMENTARER

Det vises til Byantikvarens brev til Bolig- og eiendomsetaten av 9. mars 2001, og til Arkitektkontoret Hille+Mellbye AS av 5. september 2001, som begge er vedlagt plandokumentene, samt til referanseliste her nedenfor.

Forslagsstillerne er kjent med at **anstaltanleggets historiske lukkethet** er et vesentlig trekk som inngår i begrunnelsen for å frede hele prinds Christian Augusts Minde (PCAM) med hjemmel i kulturminneloven §§ 15 og 19.

Dette hensynet har forslagsstillerne ikke klart å ivareta, men bryter det i vesentlig grad på to punkter:

1. Nybygg mot sør : boligblokk og hotellfløy

Historikk:

Branngavlene mot Brugata har i anstalthistorien utgjort innesperringens mest monumentale instrumenter, som også repliseres i Vaskeribygningens volum. Den lavere asyilmuren mot nord (delvis restaurert) og foran Mangelsgården representerer den institusjonelle lukkethetens grenselinjer mot Storgata og virksomhetene på den utskilte eiendommen Storgata 36 C.

Fra ca 1850 ble PCAMs indre rom også delt i to med et gjerde øst-vest i samsvar med Sinnssykelovens (1848) krav om absolutt atskillelse av tvangsarbeidere og psykiatriske pasienter. All virksomhet under tvangsarbeidsanstalten holdt til på

sørsiden, mens nordre del var forbeholdt asylet (autorisert 17. mai 1850 og altså landets første - seinere flyttet til Dikemark). I det innelukkede søndre uterommet foregikk f.eks. en ganske omfattende steinhoggervirksomhet som bl.a. forsynte byen med gatestein. Her lå også reperbanen, som er nevnt i plandokumentene, samt bl.a. en del mindre lagerboder og skur som nå er borte. Fredning etter Kml. § 15 sikrer selve kulturminnene (bygningene, murene etc.), mens § 19 sikrer virkningen av disse i miljøet. Alle utearealene helt inn mot nabogrensene foreslås fredet etter § 19.

Planforslaget:

Den "redefineringen" av branngavlene forslagsstillerne opererer med, ivaretar den historiske lukkethet ved å ÅPNE hele lukkethetens sørgrense, og erstatter den med en sjuetasjes boligblokk med balkonger og innganger, samt en ny hotellfløy. En blokk som hadde vendt ryggen til tvangsarbeidernes gårdsrom kunne saktens gått an å diskutere, men vil antakelig gjøre utbyggingsprosjektet mindre kommersielt interessant når det ikke åpner seg mot en framtidig park.

"Redefineringen" er i virkeligheten en omdefinering som ut fra vernehensyn er helt uakseptabel.

2. Gjennomgangsåre Storgata-Christian Krohgs gate

Historikk:

Forslagsstillerne tar her utgangspunkt i en helt nyetablert passasje og får det til å virke som om den har vært der hele tiden.

Men denne atkomsten - det uhistoriske "hullet i muren" - EKSISTERTE IKKE før Norges Røde kors overtok Gassverktomta og laget innkjøring fra Christian Krohgs gate sist på 1990-tallet. I den forbindelse benyttet bydelen anledningen til - uten å samrå seg med antikvariske myndigheter - å igangsette arbeid med å lage en alternativ atkomst til PCAM samme sted og gjennom restene av asylpark/barokkhage. Dette ble imidlertid stoppet, og åpningen lukket med en skyveport som ble akseptert som nødatskomst for utrykningskjøretøyer.

I forbindelse med den pågående ombyggingen til vernede boliger i det tidligere asylet er denne atkomsten midlertidig tatt i bruk for material- og maskintransport osv. Det ser imidlertid ut til at porten har stått åpen også utenfor arbeidstid og at noen lokalkjente har laget seg en snarvei.

Planforslagets §§ 12, 14 og 15:

Det åpnes for innkjøring fra Storgata og fra Christian Krohgs gate både til hotell, boligblokk og til PCAM-bebyggelsen. Forslagsstillerne ivaretar her den historiske lukkethet ved å argumentere sterkt for "åpenhet" og "tilgjengelighet", og benytter en ureglementert, ny praksis som grunnlag. Forslaget blir dermed selvmotsigende. **Det er helt uhistorisk, bryter med anleggets lukkede karakter og er dermed uakseptabelt.**

Øvrige kommentarer:

a) Salgsbodene

Bodene mot Storgata ble bygd først i 1930-årene, antakelig for å tilby småhandlende et utsalgssted, en "basar". Disse kuriøse funkisbodene kopierer innvendig stilen fra de gamle bondehandelsgårdene i Brugata, hvor den ikke er umiddelbart tilgjengelig for forbipasserende. Bodene er interessante å bevare, og det er nærliggende å tenke seg at de får beholde sin gamle funksjon som utsalgssted for småskalavirksomheter.

Forslagsstillerne vil rive over halvparten av bodanlegget og beholde søndre fløy, som så brukes til å trekke en ny bygningsgrense flere meter inne på PCAMs tomt. Det er i seg selv uakseptabelt å minske det innenforliggende gårdsrommet på denne måten.

b) Parkanlegget

Forslagsstillerne legger noen premisser i sin framstilling av eksisterende forhold som nedtoner historikken. Et eksempel på det er henvisningen til at 1700-tallshagen er borte, og at det står "rundt 15 store løvtrær av forskjellige arter i uterommene omkring bebyggelsen". Det er påfallende at man tilsynelatende ikke har lagt merke til at de fleste av disse trærne utgjør en liten allé som markerer fortsettelsen av aksen gjennom Mangelsgårdens port og fondbygning, og Grosch' sykehusbygg (1840). Ettersom alle spor av geometrisk anlagte karussdammer, bed og rabatter fra lystgårdperioden er borte, vil det være desto mer interessant å **tydeliggjøre denne aksen** ytterligere ved en opparbeidelse av parken.

Tilsvarende vil det være interessant å få aksentuert skillet mellom asyl- og arbeidsanstaltdelen, og de forskjellige luftegårdene som hørte til asyllets ulike pasientkategorier/avdelinger.

c) Barnehage

Bydelen har behov for flere barnehageplasser. Det kan godt tenkes at en barnehage kan innpasses i miljøet, men det må i så fall skje ved å ta i bruk eksisterende bygninger - ikke ved å fylle opp området ytterligere med nybygg. Det kommer i strid med fredningens intensjoner (jfr Kml. § 19).

d) Generelt:

Etter et utall ekskursionsjoner med studenter, journalister, fagfolk og publikum forøvrig gjennom mange år, er det ikke vanskelig å være enig i at befolkningen kjenner altfor dårlig til denne delen av byens sosialhistorie og med fordel kan inviteres inn for å oppleve "de fattiges kvartal" i opprustet utgave. Dette må imidlertid skje på sosialhistoriens og kulturminneverdienes premisser og ikke ut fra hva som tjener private utbyggingsinteresser.

Anlegget angår ikke bare Oslo, men er verneverdig på nasjonalt nivå. Dessuten er det såvidt vites det eneste i sitt slag i Norden, der man får dokumentert utskillingen av særinstitusjoner fra fattigvesenets generelle samleanstalter for flere grupper av fattige avvikere. I den forstand utviser PCAM et seinere, nordisk slektskap med den typen "almenhospitaller" som er kjent fra Michel Foucaults arbeider (spesielt teorien om "den store innesperringen") - og er dermed også av interesse som referansepunkt i europeisk perspektiv.

PCAM har et stort potensiale bl.a. for kulturformål. Kunstneriske og liknende småskala-aktiviteter kan gå utmerket sammen med vernede boliger og f.eks. et (psykiatri)museum. Men det må **utvikles med utgangspunkt i seg selv**, og ikke reduseres til eksotiske bakgrunnskulisser for kommersielle eiendomsinteresser - med en plan som nokså utvetydig forsøkes solgt til allmennheten som en redningsoperasjon etter mange års kommunal neglisjering.

Wenche Blomberg

Forsker, spes. anstalthistorie

Referanser:

- " Some traits of Norwegian pre-medical social reactions to madness", i *History of Psychiatry*, March 2005
- "Fattiganstalten i Storgata og byens dollhus", i *Byminner*, 1/2004
- *Galskapens hus : Internering og utskilling i Norge 1550-1850*. Universitetsforlaget 2002
- *Karoline og vitenskapen : et psykiatrihistorisk eksempel*. Gyldendal 1993.

Plan- og bygningsetatens brevjournal:

2003/09691-43

Dok.dato: **14032005** Grad: U 0 Par.:

Jour.dato: **14032005**

MI Fra: **Wenche Blomberg**

Sak: **Brugata 1-11 - Reguleringsforslag**

Dok: **Uttalelse - Brugata 1-11**

Saksansv: O / OP3A / ALB Saksbeh: O / OP3A / ALB